

ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЕФЕКТУ ВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПОЛІПШЕННЯ УМОВ ПРАЦІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено, що в сучасних умовах машинобудівні підприємства України стикаються зі значним погіршенням умов праці, що негативно впливає на здоров'я працівників, продуктивність виробництва та економічні показники галузі. Висока частка працівників зазнає впливу несприятливих виробничих факторів, що зумовлює необхідність комплексного підходу до управління охороною праці.

Визначено, що підвищення рівня безпеки виробничих процесів, модернізація технологічного обладнання, оптимізація робочих місць та впровадження ефективних заходів з охорони праці є ключовими факторами зниження травматизму, професійної захворюваності та плинності кадрів. Зазначено, що соціально-економічний ефект від імплементації заходів з охорони праці у машинобудуванні проявляється у зростанні продуктивності праці, скороченні непродуктивних витрат часу, зменшенні втрат, пов'язаних з аваріями та професійними ризиками.

Доведено, що економічне значення охорони праці в машинобудівній галузі визначається її впливом на ефективність виробництва, досягненням нормативних вимог безпеки, покращенням соціальних показників та підвищенням загальної конкурентоспроможності підприємств. Оцінка ефективності заходів передбачає аналіз економічних, соціальних та технічних показників, що відображають стан умов праці до і після впровадження відповідних ініціатив.

Ключові слова: умови праці, охорона праці, економічна ефективність, соціально-економічний ефект.

Abstract

It has been studied that in modern conditions, machine-building enterprises of Ukraine face a significant deterioration in working conditions, which negatively affects the health of workers, production productivity and economic indicators of the industry. A high proportion of workers are affected by unfavorable production factors, which leads to the need for an integrated approach to occupational safety management.

It has been determined that increasing the level of safety of production processes, modernization of technological equipment, optimization of workplaces and the introduction of effective labor protection measures are key factors in reducing injuries, occupational diseases and staff turnover. It is noted that the socio-economic effect of the implementation of labor protection measures in mechanical engineering is manifested in increased labor productivity, reduced unproductive time costs, reduced losses associated with accidents and professional risks.

It has been proven that the economic significance of labor protection in the mechanical engineering industry is determined by its impact on production efficiency, achievement of regulatory safety requirements, improvement of social indicators and increase in the overall competitiveness of enterprises. Evaluation of the effectiveness of measures involves the analysis of economic, social and technical indicators reflecting the state of working conditions before and after the implementation of relevant initiatives.

Keywords: working conditions, labor protection, economic efficiency, socio-economic effect.

Вступ

Економічна ефективність у машинобудівних підприємствах обчислюється для розв'язання таких завдань: обґрунтування планових заходів, спрямованих на вибір оптимальних технологічних, ергономічних і організаційних рішень у виробничих процесах; оцінки фактичної ефективності заходів з покращення умов праці та промислової безпеки; аналізу результатів управління виробничими підрозділами на різних стадіях; визначення необхідних витрат для забезпечення нормативних вимог щодо стану умов праці; а також розрахунку обґрунтованих розмірів матеріального стимулювання працівників.

Економічна ефективність заходів з охорони праці визначається ступенем покращення умов і підвищення рівня безпеки праці, що відображає економічний вимір її соціальної значущості. Зокрема,

оцінка економічного впливу охорони праці здійснюється на основі змін соціально-економічних показників у результаті впровадження відповідних заходів, таких як зростання продуктивності праці, скорочення непродуктивних витрат часу й трудових ресурсів, підвищення фонду робочого часу, зменшення витрат, пов'язаних із плинністю кадрів через незадовільні умови праці тощо.

Ці питання активно досліджували такі науковці, як Я. Бедрій (2007), М. Гандзюк (2004), Л. Деметій (2006), Л. Катренко (2009), О. Запорожець (2009), Г. Сомар (2007), О. Следь (2011), З. Яремко (2010). Попри значний науковий інтерес, комплексне вирішення цих проблем досі не знайдено, що підтверджує актуальність теми та необхідність подальших досліджень.

Метою дослідження є аналіз соціальної та соціально-економічної ефективності впровадження заходів з охорони праці.

Результати дослідження

Життя і здоров'я працівників є найвищою соціальною цінністю, особливо в умовах виробничої діяльності машинобудівних підприємств. Робоче місце на таких підприємствах оснащено технологічним обладнанням, виробничими інструментами, верстатами та допоміжним інвентарем, які безпосередньо впливають на безпеку та ефективність праці.

Застосування комплексу соціально-економічних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів сприяє систематичному зниженню рівня виробничого травматизму та професійних захворювань. Водночас ці заходи мають значний економічний ефект, оскільки умови праці безпосередньо впливають на продуктивність персоналу, мотивацію до роботи та тривалість його професійної діяльності.

Зниження фізичного та психоемоційного навантаження на працівників машинобудівних підприємств підвищує їхню продуктивність і зменшує ймовірність помилок, які можуть мати серйозні технічні та фінансові наслідки. Впровадження заходів з охорони праці є важливим стратегічним напрямом, який вимагає активних інвестицій. При цьому ефективність вкладень може відрізнятися: у деяких випадках навіть незначні фінансові витрати суттєво покращують безпеку праці, тоді як великі капіталовкладення можуть мати мінімальний вплив без комплексного підходу до організації охорони праці.

Економічна ефективність у машинобудівній галузі визначається для вирішення таких завдань:

- обґрунтування планових заходів, спрямованих на вибір оптимальних технологічних, ергономічних та організаційних рішень у виробничих процесах;
- оцінка фактичної ефективності впроваджених заходів щодо покращення умов праці та підвищення рівня охорони праці на машинобудівних підприємствах;
- аналіз результативності управлінських рішень у сфері виробництва на різних рівнях підприємства;
- розрахунок необхідних фінансових витрат для приведення робочих місць у відповідність до чинних санітарно-гігієнічних та безпекових норм;
- визначення обґрунтованих розмірів матеріального стимулювання персоналу.

Ефективність заходів щодо покращення і безпечних умов праці оцінюється насамперед за соціальними показниками, які мають за мету створення робочого середовища, що відповідає санітарним та технічним нормам безпеки. Покращення умов праці у машинобудівному виробництві сприяє зниженню рівня виробничого травматизму та професійних захворювань, зменшенню кількості працівників, які працюють у несприятливих умовах, та скороченню випадків виходу на пенсію за інвалідністю внаслідок виробничих травм або професійних хвороб. Крім того, створення безпечного та комфортного середовища сприяє зниженню рівня плинності кадрів через незадовільні умови праці.

Оцінювання ефективності запланованих та реалізованих заходів з охорони праці в машинобудівному секторі включає аналіз соціальних, соціально-економічних, інженерно-технічних та економічних показників, які відображають стан виробничого середовища до та після впровадження відповідних заходів.

Показники соціальної та соціально-економічної ефективності у машинобудівній галузі визначаються як співвідношення отриманих соціально-економічних результатів до витрат, що необхідні для їх досягнення. Необхідні напрями системи таких показників:

- стратегічного планування та прогнозування стану охорони праці на машинобудівних підприємствах;

- об'єктивної оцінки реального рівня безпеки праці та ефективності функціонування системи управління охороною праці, а також ступеня досягнення встановлених цілей;
- порівняльного аналізу ефективності заходів з охорони праці на підприємствах машинобудівного комплексу з різним технологічним процесом і масштабом виробництва;
- використання показників як основи для економічного регулювання та прийняття управлінських рішень у сфері безпеки праці;
- визначення пріоритетних напрямів діяльності, що сприяють ефективному функціонуванню системи охорони праці.

Показники соціальної та соціально-економічної ефективності застосовуються для оцінки фактичного рівня витрат, необхідних для зниження кількості працівників, що працюють у несприятливих умовах, зменшення рівня виробничого травматизму та професійної захворюваності, а також зниження плинності кадрів на машинобудівних підприємствах та в галузі загалом.

Показники соціальної та соціально-економічної ефективності у машинобудівній галузі застосовуються для оцінки рівня витрат, необхідних для скорочення кількості працівників, зайнятих у несприятливих умовах, а також для зниження рівня виробничого травматизму, професійних захворювань і плинності кадрів на підприємствах машинобудівного сектора.

Економічний ефект від впровадження заходів щодо покращення умов праці та підвищення рівня безпеки у машинобудівному виробництві виражається через скорочення фінансових втрат, пов'язаних із аваріями, нещасними випадками та професійними захворюваннями, як на окремих підприємствах, так і в галузі загалом.

Економічне обґрунтування заходів з покращення умов праці та охорони праці на машинобудівних підприємствах здійснюється за таким алгоритмом:

- визначення необхідного комплексу вихідних даних щодо змін у виробничому середовищі на основі набутих соціальних результатів і техніко-економічних індикаторів підприємства за поточним і запропонованим способами;
- оцінка витрат, необхідних для впровадження заходів;
- розрахунок соціальної та соціально-економічної ефективності заходів;
- визначення економічного ефекту за підсумками реалізації заходів.

Початкові дані для оцінки ефективності заходів щодо покращення умов праці та безпеки в машинобудівному виробництві містяться у відповідних формах обов'язкового обліку та звітності підприємства.

Висновки

Встановлено, що фінансування заходів з покращення умов праці на машинобудівних підприємствах може здійснюватися за багатоцільовим або одноцільовим принципом. У разі багатоцільового фінансування заходи з підвищення безпеки виробничих процесів, модернізації технологій, обладнання, машин і механізмів інтегруються у загальні витрати на реконструкцію, оновлення та впровадження нових виробничих засобів, при цьому кошти на охорону праці включаються до капіталовкладень і окремо не виділяються. Одноцільове фінансування передбачає використання фінансових ресурсів виключно на заходи з охорони праці.

Відповідно до чинної редакції Закону України "Про охорону праці", фінансування заходів з охорони праці покладається на роботодавця, який зобов'язаний виділяти на ці потреби кошти. Мінімальний розмір фінансування має становити не менше 0,5% від фонду оплати праці за попередній рік, а для підприємств, що фінансуються з бюджету, витрати на охорону праці визначаються колективним договором.

Фінансування заходів із поліпшення умов праці на машинобудівних підприємствах може здійснюватися за рахунок власних фінансових ресурсів, надходжень від реалізації акцій, кредитних коштів, бюджетних дотацій, благодійних внесків тощо. Власні фінансові ресурси, виділені на охорону праці, формуються з виробничих витрат та прибутку підприємства. Законодавчі акти регулюють можливість віднесення витрат на заходи з охорони праці до валових витрат виробництва. Рішення щодо використання частини прибутку на покращення умов та безпеки праці приймається власником підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бедрій, Я. І., Дещинський, Ю. Л., Мурін, О.С. та ін. Основи охорони праці: Навчальний посібник за ред. Я.І. Бедрія. — 3-тє вид., перероб. і доп.: *Магнолія 2006*, 240 с.
2. Гандзюк, М. П. Основи охорони праці: Підручник для студентів вищих навчальних закладів (за ред. М. П. Гандзюка). *Каравела, 2004*, 370 с.
3. Дементій, Л. В., Юсіна, Г. Л., Чижиков, Г. І. Охорона праці в галузі. *ДДМА, 2006*. 296 с.
4. Катренко, Л. А., Кіт, Ю. В., Пістун, І. П. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: Навчальний посібник. *Університетська книга, 2009*. 540 с.
5. Запорожець, О. І., Протоєрейський, О. С., Франчук, Г. М., Боровик, І. М. Основи охорони праці: Підручник. *Центр учбової літератури, 2009*. 264 с.
6. Сомар, Г. В., Падюка, М. В. Економічна ефективність здійснення заходів з охорони праці. *Науковий вісник НЛТУ*. 2007.
7. Следь, О., Землякова, Є. Економічні та соціальні аспекти поліпшення умов та охорони праці в ринковій системі господарювання. *Економічний аналіз*. 2011. Вип. 9. Ч. 2.
8. Яремко, З. М., Тимошук, С. В., Третяк, О. І., Ковтун, Р. М. Охорона праці: Навчальний посібник за ред. проф. З. М. Яремка. *Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010*. 374 с.

Віштак Інна Вікторівна – канд. техн. наук, доцент кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: vishtakiv@vntu.edu.ua

Vishtak Inna. V. – Candidate of Engineering Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department Safety of Life and Pedagogical Safety, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: vishtakiv@vntu.edu.ua